

ціонування потребує формування різноманітних інструментів регулювання.

Аналіз також довів, що подальше дослідження закономірностей і особливостей функціонування має бути спрямованим на пошук і формування механізмів регулювання ринку електронних грошей за умов його майбутнього зростання і поширення обігу е-грошей.

Література

1. *Афонина С.* Електронные деньги. — СПб.: Питер, 2001. — 128 с.
2. *Ануреев С.* Платежные системы и их развитие в России. — М.: Финансы и статистика, 2004. — 288 с.
3. *Балабанов И.Т.* Интерактивный бизнес: Система электронных платежей; Интерактивное инвестирование; Торговля в Интернете. — СПб.: Питер, 2001. — 137 с.
4. *Жириновський В., Юровицкий В.* Новые деньги для России и мира. — М.: Галерия, 1998. — 123 с.
5. *Царев В.В., Кантарович А.А.* Электронная коммерция: Электронные платежные системы; Создание электронных коммерческих систем; Экономическая эффективность. — СПб.: Питер, 2002. — 320 с.
6. *Смирнов С.Н.* Электронный бизнес: Экономические предпосылки возникновения электронного бизнеса. Модели, ориентированные на конечного пользователя и на бизнес-партнера. Платежные системы в киберпространстве. Стандарты, используемые в сфере операций электронного бизнеса / Под ред. Лугачева М.И. — М.: ДМК Пресс/Компания АйТи, 2003. — 240 с.

Стаття надійшла до редакції 13.03.2008

УДК 330

М. Г. Перебийніс, аспірант,
Донецький національний технічний університет

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено різні підходи до розкриття соціально-економічної суті валютного регулювання, визначено і проаналізовано основні складові валютного регулювання, на підставі чого наведено уточнене визначення поняття «валютне регулювання».

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Валютне регулювання, валютна політика, валюта, гроші, валютні відносини, зовнішньоекономічна діяльність.

Валютне регулювання є важливою складовою економічної політики держави. Воно спроможне стимулювати або стримувати економічний розвиток у країні, відповідно впливати на стан окремих секторів, галузей і підприємств, а також на визначення місця держави на світовому ринку. Разом з тим, зміни в економіці країни та її міжнародному становищі впливають на розвиток валютних відносин і відповідним чином коригують державну валютну політику, що обумовлює той факт, що валютне регулювання не обмежується лише державним регулюванням, а базується на дії об'єктивних економічних законів.

Теорія валютного регулювання передбачає використання системи ключових понять, серед яких: валюта, валютний курс, валютна система, валютний ринок, валютна політика, валютне законодавство і т. ін. Серед сучасних економістів-теоретиків не відчувається принципових розбіжностей щодо визначення цих понять. Одночасно розкриттю сутності валютного регулювання приділяють увагу у наукових працях такі вчені, як А. Гальчинський [1], А. Гриценко [2], Л. Красавіна [3] й ін. Але відносно розуміння поняття «валютне регулювання» в сучасній науковій літературі не існує єдності підходів.

Виходячи з цього, *метою* статті ставиться спроба уточнити соціально-економічну сутність валютного регулювання, яка відповідає сучасному етапові розвитку міждержавних відносин, на підставі наукового огляду і аналізу підходів щодо визначення сутності поняття «валютне регулювання» і виявлення його основних елементів.

Для досягнення мети пропонується вирішення таких *задач*:

- дослідження різних підходів до розкриття соціально-економічної сутності валютного регулювання;
- визначення і аналіз основних складових валютного регулювання.

Валютні відносини пронизують майже всі сфери суспільного життя і посідають особливе місце в національному і світовому господарстві. Об'єктивною основою існування цих відносин є процес суспільного відтворення, який породжує міжнародний обмін товарами, послугами, капіталами і трудовими ресурсами.

Незважаючи на те, що валютні відносини є вторинними відносно процесу відтворення, вони мають на нього зворотній вплив. В умовах відкритості економіки посилюється залежність процесу

відтворення від зовнішніх факторів, а саме: динаміки світового виробництва, рівня розвитку науки і техніки, міжнародної торгівлі, припливу іноземних капіталів. При цьому нестійкість міжнародних валютних відносин і валютні кризи негативно впливають на процес відтворення. Водночас, розуміння сутності валютного регулювання значною мірою визначається на підставі дій держави у цій сфері і дозволяє виявити глибинні взаємозв'язки між валютним регулюванням і економікою в цілому. Чіткість формулювання поняття «валютне регулювання» потрібна для встановлення критеріїв класифікації його форм і виявлення особливостей їх застосування.

Дослідження свідчить, що на сьогодні, по-перше, серед економістів не існує єдності у визначенні поняття «валютне регулювання», а, по-друге, існуючі його формулювання суттєво звужують зміст цього явища.

Наприклад, Л. Красавіна розглядає валютне регулювання як регламентацію державою міжнародних розрахунків і порядку проведення валютних операцій [3, с. 2]. Аналогічне визначення цього поняття можна знайти і в роботах інших авторів, серед яких З. Луцишин [4, с. 22], В. Ющенко, В. Міщенко [5, с. 37]. На наш погляд, таке визначення є неповним, оскільки воно, по-перше, відображає лише національний рівень валютного регулювання, по-друге, охоплює лише певну частку дій держави в цій сфері, по-третє, не враховує ринкове валютне регулювання.

З метою уточнення сутності валютного регулювання розглянемо ключові поняття і елементи, які характеризують це поняття, та виявимо їх взаємозв'язки.

Ключовим поняттям валютного регулювання є валюта, тобто гроші, що використовуються як для виміру величини вартості товарів (національна і іноземна валюта), так і для обслуговування зовнішньоекономічних відносин (світові гроші). Одночасно із згаданими функціями (міра вартості і світові гроші), валюті притаманні й інші функції грошей, як то: засіб обігу, платежу і накопичення. Закони грошового обігу, зокрема, закон вартості, закон попиту і пропозиції, закони ціноутворення тощо відбиваються і на обігу валюти. Але зауважимо, що в контексті валютного регулювання національна валюта розглядається лише з точки зору її причетності до зовнішньоекономічної діяльності країни і руху іноземних капіталів. Тобто погодимося з Е. Авдокушиним у тому, що питання регулювання грошового обігу в країні не відносяться напряму до сфери валютного регулювання [6, с. 117].

В історичному плані потреба у функціонуванні валюти в якості світових грошей виникла у зв'язку з виходом економічних від-

носин за межі національних господарств і необхідністю обслуговування обміну результатами діяльності національних господарств. Водночас розвивалися специфічні суспільні відносини, з яких сформувалися міжнародні валютні відносини. З розвитком останніх виникає об'єктивна потреба у регулюванні процесів, що відбуваються в межах міждержавних валютних відносин.

В економічній літературі існує точка зору, згідно з якою поняття «валюта» і «світові гроші» ототожнюються [1, с. 333]. На наш погляд, такий підхід дещо звужує зміст поняття «валюта», оскільки валюті притаманні також функції грошей, які реалізуються на внутрішньому ринку. Заходи держави в межах валютного регулювання здійснюються по відношенню як до національної, так і до іноземної валюти (у т. ч. такої, що виконує функції світових грошей).

Важливим поняттями, що розкриває сутність валютного регулювання, є валютний курс і валютний паритет. Валюта, як і будь-який товар, має вартість і ціну. Вартість національної валюти визначається її товарним забезпеченням. З цим тісно пов'язано поняття купівельної спроможності, яка відображає стан національної економіки, середній рівень цін на товари і послуги. Валютний паритет є співвідношенням купівельних спроможностей національних валют двох країн. Методики його розрахунку можуть бути різними в залежності від того, що є основою: рівень цін стандартного набору товарів і послуг (споживчого кошику), витрати виробництва, у т.ч. заробітна плата, продуктивність праці, норма позичкового відсотку, рента, або комбінація різних показників. Зокрема, розрахунок паритету національної валюти на основі виробничих витрат дозволяє певною мірою абстрагуватися від окремих кон'юктурних і спекулятивних чинників цінових коливань, в той час як визначити оптимальний перелік товарів і послуг для розрахунку паритету валют досить складно [7, с. 12].

Ціною валюти є валютний курс, виражений як її еквівалент в іноземних грошових одиницях або міжнародних рахункових одиницях (СДР). Оскільки купівельна спроможність валюти (її вартісна характеристика) є об'єктивною, порівняно мало-гнучкою величиною, валютний курс може коливатися навколо неї під впливом багатьох чинників [8, с. 41].

Слід зазначити, що основні заходи валютного регулювання спрямовані саме на валютний курс. Вплив на нього здійснюється як безпосередньо (прямо), так і за посередництвом інших економічних агрегатів. На зовнішньому ринку продавці та покупці товарів і послуг за допомогою валютного курсу порівнюють націо-

нальні ціни з цінами інших країн, виявляючи вигідність (або не-вигідність) інвестування в національну економіку або за кордон. Хоча дія закону вартості є дещо модифікованою по відношенню до валютного ринку, валютний курс теж підкоряється його дії і відображає взаємозв'язок національної та світової економіки.

Зміни курсу національної грошової одиниці мають значний вплив на економіку країни. Такий вплив може бути водночас і стимулюючим, і стримуючим для розвитку різних секторів і галузей економіки. Це залежить, як від ступеня залежності галузі від світового ринку, так і від співвідношення цін на аналогічні товари, що вироблені в країні і за кордоном.

За типами валютне регулювання може бути поділене на ринкове і державне. В сучасному світі не існує прикладів функціонування зазначених його типів у чистому вигляді, тому важливою характеристикою є комплексність їх поєднання. Ринкове валютне регулювання здійснюється на основі закону попиту і пропозиції, закону вартості. Формування попиту і пропозиції валют та їх курсового співвідношення на валютному ринку в умовах конкуренції забезпечують відповідність міжнародних потоків валют потребам світового господарства, які пов'язані з рухом товарів, послуг і капіталів. Тенденції у змінах валютного курсу і обсягів торгів обов'язково враховуються у прийнятті поточних і стратегічних рішень покупцями і продавцями валюти. Ринок надає важливу інформацію про стан валютних операцій.

Разом з тим, на сучасному етапі, зважаючи на зростаючий вплив зовнішньоекономічної діяльності окремих країн на національні і світову економіку, держава не може бути осторонь валютного регулювання. Як зазначається у виданні під редакцією Л. М. Красавіної [3, с. 177], «ринкове та державне валютне регулювання доповнюють одне одного. Перше, засноване на конкуренції, породжує стимули розвитку, а друге спрямоване на подолання негативних наслідків ринкового регулювання валютних відносин. Межа між цими двома регуляторами визначається вигодами та втратами в конкретній ситуації. Тому співвідношення між ними часто змінюється». Так, в умовах криз, війни, за часів післявоєнної розрухи переважає досить жорстке державне валютне регулювання. Під час стабілізації валютно-економічної ситуації відбувається лібералізація сфери зовнішньоекономічних відносин країни (знімається частка валютних обмежень, заохочується ринкова конкуренція в цій сфері і т. ін.). Проте держава завжди зберігає певний валютний контроль з метою регламентації за валютних операцій.

Якщо у державній політиці не враховується дія ринкових механізмів, це може принести відчутні збитки економіці країни. І навпаки, заходи держави, що посилюють і доповнюють дію ринкових механізмів, дозволяють досягти бажаних результатів у більш стислі терміни із значною економією бюджетних коштів. Наведене підтверджує, що валютне регулювання не слід пов'язувати тільки з державним регулюванням, а доцільно здійснювати в комплексі з ринковим регулюванням.

Валютне регулювання може здійснюватися як на національному, так і на міжнародному рівнях. З інституціональної точки зору, валютне регулювання на національному рівні представляє собою діяльність уповноважених державних органів (парламенту, уряду, Центрального банку і т. ін.), спрямовану перш за все на підтримку стабільного валютного курсу і регулювання платіжного балансу країни. На міжнародному рівні валютне регулювання здійснюється міжнародними фінансовими організаціями.

Сучасній світовій економіці притаманний високий рівень процесів економічної інтеграції між країнами, посилення взаємозалежності національних економік. Суто ринкові механізми валютного регулювання не в змозі вирішувати складні проблеми світового ринку, зокрема запобігання або пом'якшення дії валютних криз. Особливо це стосується недостатньо розвинених в економічному сенсі країн [9, с. 101]. Виникає потреба цілеспрямованих дій на міжнародному рівні з метою координації валютної політики окремих держав, проведення спільних заходів подолання валютної кризи. Одним з основних органів валютного регулювання на міжнародному рівні є Міжнародний валютний фонд (МВФ).

Валютне регулювання здійснюється в межах певної валютної системи національної, світової або регіональної, яка являє собою «форму організації і регулювання валютних відносин, що закріплена національним валютним законодавством чи міждержавними угодами» [3, с. 8]. Національна валютна система є складовою грошової системи країни. Разом з тим, вона є відносно самостійною і виходить за національні межі. Її особливості визначаються ступенем розвитку економіки країни, в т.ч. зовнішньоекономічних зв'язків, а також її місцем у світовому господарстві.

Характер функціонування і сталість світової валютної системи, яка є формою організації міжнародних валютних відносин, що закріплена міждержавними угодами, залежить від рівня відповідності її принципів структурі світового господарства, співвідношенню сил на світовій арені та інтересам різних країн. В своєму історичному розвитку вона пройшла від таких форм організації, які були засно-

вані на золотомонетному і золотодевізному стандартах до Генуезької валютної системи, і далі від Бреттонвудської до Ямайської валютної системи. Окреме місце в цьому списку посідає Європейська валютна система як регіональна [1, с. 56].

Національна і світова валютні системи тісно пов'язані між собою. Схожість їх елементів пояснює спільність форм і заходів валютного регулювання на обох його рівнях, які можуть здійснюватись по відношенню до цих елементів як безпосередньо, так і опосередковано.

Важливим поняттям в системі валютного регулювання є валютний ринок, по відношенню до якого здійснюється значна частина заходів держави (його інституціональне оформлення, регулювання порядку проведення розрахунків, руху валютних цінностей тощо). Учасниками валютного ринку є різні групи суб'єктів (продавці, покупці і посередники), кожна з яких прагне здобути максимальний прибуток. Близько 90 % обігу світового валютного ринку припадає на транснаціональні банки [3, с. 69]. Це означає, що нині значний обсяг валют провідних країн світу (особливо це стосується долару США і євро) вийшов далеко за межі країн-емітентів, на нього розповсюджуються не тільки національні законодавства цих країн і він майже повністю знаходиться під впливом ринкових механізмів. Для країн-емітентів цих валют це породжує проблему протистояння тискові ззовні з метою захисту національної економіки.

Іншою характеристикою сучасного валютного ринку є наявність широкого кола регулюючих його інституцій, до яких належать: відповідні державні органи; система міжнародних фінансових організацій, угруповань і угод, діючих на міждержавній основі, а також система страхування від валютного ризику. Але зазначимо, що хоча в сучасних умовах роль держави у валютному регулюванні зростає, державне регулювання не повинно підміняти регулятори ринкові, а має лише доповнювати і коригувати відповідним чином їх дію.

Валютне регулювання завжди відбувається в межах певної валютної політики, яка є сукупністю заходів і рекомендацій у галузі валютних відносин і формується відповідно до поточних і стратегічних цілей країни, має певну мету та завдання. Завданнями валютної політики можуть бути: подолання валютної кризи і забезпечення валютної стабільності, встановлення валютних обмежень, перехід до конвертованості національної валюти, лібералізація валютних операцій, тощо. Всі вони спрямовані на досягнення головної мети економічної політики — забезпечення сталого економічного зростання.

Значний вплив на формування валютної політики мають валютно-економічний і соціально-політичний стан країни, рівень міжнародних інтеграційних процесів, співвідношення сил на світовій арені [2, с. 33]. Ефективність валютної політики держави залежить від того, наскільки вона враховує дію об'єктивних економічних законів і співвідношення політичних сил, що забезпечується вивченням економічної теорії і практики, дослідженням тенденцій розвитку національної і світової економіки, розробкою прогнозних оцінок. Відзначимо, що, прогнозуючи перспективи розвитку системи валютного регулювання країни, важливо виділяти короткострокові і довгострокові цілі і пріоритети в цій сфері. Відповідно до них, а також з урахуванням поточних і стратегічних завдань розвитку національної економіки, мають формулюватися поточна і довгострокова валютна політика. ні методи валютного регулювання, коли для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності створюються сприятливі економічні умови з метою заохочення їх до таких дій, які є вигідними для країни в поточній економічній ситуації. І навпаки, валютне регулювання, яке здійснюється переважно адміністративними методами, не спроможне досягти встановлених цілей і завдань через відсутність для цього реальних стимулів у суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Від комбінації цих методів значною мірою залежить ефективність валютного регулювання.

Розглянуті ключові поняття і елементи валютного регулювання дозволяють розкрити його сутність, визначити об'єкт, інституціональну основу, а також встановити зв'язки між рівнями, типами, формами і методами валютного регулювання. На підставі наведеного наукового аналізу можна дістати **висновку** про те, що валютне регулювання являє собою систему взаємопов'язаних механізмів державного і ринкового регулювання курсу валюти і руху іноземних капіталів на національному і міжнародному рівнях. Від загального поняття валютного регулювання слід відрізнити поняття державне валютне регулювання, що являє собою сукупність форм і заходів, які впроваджуються уповноваженими державними органами на національному і міжнародному рівнях у межах законодавчо встановленого порядку відповідно до цілей національної валютної політики.

Література

1. Гальчинський А. С. Сучасна валютна система. — К.: LIBRA, 1993. — 96 с.

2. Гриценко А. Гроші та грошово-кредитна політика. — К.: Основи, 1996. — 180 с.
3. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения / Под ред. Л.Н. Красвиной. — М.: Дело, 1994. — 589 с.
4. Луцишин З. О. Міжнародні валютно-фінансові відносини: практична філософія і реалії української економіки. — Тернопіль: Збруч, 2005. — 449 с.
5. Ющенко В. А., Міщенко В. І. Валютне регулювання. — К.: Знання, 1999. — 359 с.
6. Авдокушин Е. Ф. Международные экономические отношения. — М.: Юристъ, 1999. — 366 с.
7. Актуальні питання міжнародних валютно-фінансових відносин. / Під ред. О. Плотнікова: Збірник наукових праць. — К.: ІСЕМВ НАНУ, 2002. — 44 с.
8. Валютне регулювання / С. В. Науменкова, Ф. О. Журавка, В. І. Міщенко. — Суми: Українська академія банківської справи, 2004. — 92 с.
9. Внешнеэкономическая деятельность / Под ред. А. П. Румянцева. — Симферополь, 2003. — 222 с.

Стаття надійшла до редакції 06.03.2208

УДК 033.120

А. Ю. Перетятко, доцент,
О. О. Репіна, асистент,
Н. І. Гриненко, асистент,
ХДТУБА

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИКИ ФІНАНСУВАННЯ ВИРОБНИЧИХ ФОНДІВ ПІДПРИЄМСТВА

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто та систематизовано існуючі визначення терміну «реальні інвестиції» та показники оцінки економічної ефективності інвестицій. Запропоновано до використання більш уточнене визначення терміну «реальні інвестиції» та комплексну систему показників первинної оцінки економічної ефективності інвестиційних проектів будь-якого типу у виробничі фонди підприємств.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. інвестиції, виробничі фонди, активи, ресурси, реальні інвестиції, інвестиційні ресурси, економічна ефективність.

Діяльність будь-якого підприємства так чи інакше пов'язана з вкладенням ресурсів у різні види активів, придбання яких необхідне для безперервного функціонування суб'єкта господарювання.